

Богдан Лепкий — життєвий і творчий шлях (1872-1941)

Те, що письменник *Богдан Лепкий* — видатна постать в українській літературі, не викликає сумніву. Сучасник *Івана Франка*, *Василя Стефаника*, *Марка Черемшини*, *Осипа Маковея*, *Михайла Коцюбинського*, *Ольги Кобилянської*, він гостро усвідомлював соціальні й національні проблеми рідного народу. Водночас вражає обсяг написаних ним літературних творів. Лише бібліографічний їхній перелік зайняв би понад сімсот сторінок машинопису. *Богдан Лепкий* — поет і новеліст, драматург, повістяр і романіст, публіцист і критик, збирач народної творчості та її популяризатор, історик і філософ, літературознавець і літературний дослідник, перекладач і видавець, невтомний пропагандист творчості українських поетів і прозаїків, передусім *Тараса Шевченка*, *Івана Франка*, *Лесі Українки*, *Михайла Коцюбинського*, багатьох відомих зарубіжних поетів і письменників. Досить згадати, що написав ґрунтовне дослідження про Великого Кобзаря і видав понад двадцять томів української класичної літератури, переклав багато творів польських, німецьких, англійських, російських і скандинавських письменників. Широчінь його творчих обріїв — безмежна. *Богдан Лепкий* поступається тільки своєму учителеві *Іванові Франку*.

Великої шани *Богдан Лепкий* заслужив, як учений і педагог, громадський діяч, університетський професор кафедри української літератури в Ягеллонському університеті Кракова.

То ж маємо повне право ще раз засвідчити, що *Богдан Лепкий* — видатна постать в українській літературі, суспільно-політичному, громадсько-куль-

турному та мистецькому житті, його винятковий талант письменника, художника, педагога, історика, видавця дуже прислужився національно-духовному відродженню нашого народу, вніс вагомий вклад в історію нашого народу, починаючи з кінця XIX століття аж до сучасного періоду, коли Україна нарешті здобула державну незалежність і продовжуватиме виховувати нас, українців у патріотично-національному дусі, допоки існуватиме світ.

І все ж *Богдан Лепкий*, незважаючи на його багатогранний талант, у першу чергу, видатний український письменник, який плідно працював в усіх жанрах літературного процесу, він — і прозаїк, і поет, і драматург, і публіцист, і літературознавець, і перекладач, і есеїст. Недарма дослідники творчості *Богдана Лепкого* називали його корифеєм української новітньої літератури.

За способом та методами письменницького зображення у своїх літературних творах української дійсності, її історичного минулого, духовного та побутового народного життя, *Богдан Лепкий* у літературно-творчому процесі віддавав данину трьом, образно кажучи в узагальнено-об'єднаному теоретичному трактуванні галузевожанрової класифікації, літературним напрямкам: епосу, ліриці та драмі, за допомогою яких і відтворював у своїх оповіданнях, повістях та романах, поетичних віршах та поемах, публіцистичних творах актуальної суспільно-політичної тематики той зовнішній у сприйнятті письменника правдивий і грішний світ, зображав характери й поведінку людей у різних історичних епохах та обставинах, сприяв пробудженню їхнього духовно-свідо-

мого розуміння, чії вони діти, хто їхні батьки, чому Україна віками карається у ворожих путах загарбницьких суспільств: Польщі, Московії, Австрії, Румунії, Німеччини, більшовицько-комуністичної тиранії.

Богдана Лепкого, як справжнього українського патріота, дуже гнітила тодішня суспільно-політична дійсність австрійського панування, безцеремонне втручання властей у життя і творчість українських діячів культури та літератури, свавілля цензури, придушення будь-якого вияву національної свідомості. Безпардонно поводили себе польські екстремісти, які вважали Галичину польською територією. На жаль, його мрія про єдину українську державу на рідній землі, як співалося у гімні, від Сяну до Дону, за життя письменника не здійснилася...

Перш ніж перейти до аналізу та бібліографії літературно-творчих здобутків *Богдана Лепкого*, коротко розповім про його біографічно-життєвий шлях, про походження, родину, батьків, дитинство, навчання, формування національної свідомості, що й послужило стійкими засадами його духовності й патріотизму.

Народився *Богдан Лепкий* 4 грудня 1872 року на мальовничому Поділлі — на хуторі Кривенькому тодішнього Чортківського повіту Тернопільської області, неподалік села Крегульця, в якому той рік був священиком батько його матері Домни, відомий культурно-просвітницький діяч, о. *Михайло Глібовецький*.

Якщо заглибитися в історію роду Лепких, то його родоначальником

дослідники називають львівського патриція і золотника-мистця *Якова Ленкого* (1530-1586). Справу батька продовжив його син *Микола Ленкий*, з роду якого вийшло чимало українських громадсько-культурних та суспільно-політичних діячів. Досить назвати батька, о. *Сильвестра Ленкого*, відомого поета *Марка Мураву*, який спочатку священник у гірському селі Ялинкувате, відтак після того, як його тесть о. *М. Глібовецький* перенісся на парафію у Бережани, зайняв звільнену парафію, у вже згаданому селі Кривенькому. Остання парафія о. *Сильвестра Ленкого* була у селі Жукові, що за п'ять кілометрів від Бережан у північному напрямку. Відомо, що Жуківський священник, який володів поетичним даром, близько зацікавився з *Іваном Франком*, який високо цінував його літературну творчість і приїжджав до нього у гості.

В родині о. *Сильвестра Ленкого* народилося восьмеро дітей, з-поміж них найстаршим був Богдан, а наймолодшим — Лев, якого називали Льоном. Троє дітей — дві дівчинки і хлопчик померли від дифтерії. Богданові тоді виповнилося лише п'ять років, недуга не обминула і його, але хоч довго хворів, одужав. Батьки Богдана дуже піклувалися про свого сина, завдяки їхній постійній турботі він і переміг хворобу.

У п'ятирічному віці хлопчик уже добре вмів читати і писати, змалку любив українську пісенну творчість, розповіді старших бувалих людей, брався за олівець та пензель і малював навколишні краєвиди. І хоч був за природою схильним до вигадок та фантазії, під впливом оточення старших зростав серйозним і розсудливим хлопцем. Постійно зачитувався "Кобзарем" *Тараса Шевченка*, майже повністю вивчив його напам'ять. І до всього виявляв ненаситну цікавість, допитливість, міг усю ніч слухати розповіді старших, захоплювався фольклором, народними піснями, легендами, віруваннями, обрядами. Усе почуте і пізнане малим хлопцем, згодом стало тим бездонним джерелом, яке упродовж усієї письменницької діяльності живило його творчість. Поет з цього приводу писав:

Не від шкільних лавок
Я набрався гадок
Про минувшину рідного люду,
А з думок-співанок
Парубків і дівок
В чистім полі, в жнива, серед люду.

У шестирічному віці (батько на той час священник у селі Поручині,

в якому 7 грудня 1888 р. народився його наймолодший син *Лев Ленкий*, композитор, пісняр, поет і художник, учасник національно-визвольних змагань, автор популярних стрілецьких пісень), *Богдан Ленкий* замешкав на приходстві у свого діда, о. *М. Глібовецького* у місті Бережани, де ще швидшими темпами розвивався його внутрішній духовний світ, бо дід був впливовою людиною в повіті, залюблений у традиції свого народу, мав велику бібліотеку, розповідав онукові про літературну творчість свого шкільного товариша *Маркіяна Шашкевича*.

З Бережанами, як їх називав *Богдан Ленкий* — найкращим у його житті містом, пов'язані всі подальші дитячі та юнацькі роки. Тут він навчався спочатку у народній школі, а 1883 р. вступив до місцевої класичної гімназії. Не лише добре вчився, але й був активним у позакласному житті: брав участь у концертах, декламував вірші, співав у гімназійному українському хорі під орудою *Дениса Січинського*. Мав можливість познайомитися з багатьма українськими артистами мандрівного театру "Українська Бесіда", який часто гастролював у Бережанах.

З дитинства хлопець виявив хист до малювання, мріяв стати художником, навчався малярського мистецтва у відомого українського митця *Юліана Панькевича* і досяг немалих успіхів, окремі його твори висіли на стінах у гімназійних класах.

Навіть 1891 р., закінчивши гімназію, вступив до Віденської Академії мистецтв, але через три місяці за порадою *Кирила Студинського* перевівся на філософський факультет Віденського університету, де мав можливість вивчати мовознавство та історію літератури. Брав активну участь у діяльності студентського товариства "Січ". Закінчивши перший курс навчання у Відні, відразу переїхав до Львівського університету, студював українську історію та літературу, його викладачами були професори *Михайло Грушевський*, *Омелян Огоновський*, *Ісидор Шараневич*.

Після закінчення Львівського університету в 1895 р. *Богдан Ленкий* повернувся у Бережани, викладав у гімназії українську, польську, німецьку мови та літературу, а також історію та географію. У Бережанах активно включився до громадсько-культурної праці, належав до читальні "Просвіта", був учасником хору "Боян", драматичного гуртка, блискуче зіграв роль Петра у п'єсі "Наталка Полтавка".

Хоч у Бережанах почувався, як риба в воді, бо навколишнє середовище було рідним і близьким, усе-таки розу-

мів, що повинен із провінції перебраться до великого міста, де можна активніше розвивати свій творчий талант.

У 1899 р. в Ягеллонському університеті у Кракові було запрограмовано лекторат української мови та літератури, куди організатори й запросили до викладацької праці *Богдана Ленкого*. Він на той час уже був одружений на двоюрідній сестрі Олександрі, дочці батькового брата, священника з Коломиї. Оскільки і наречений, і наречена були дуже близькі по крові, то дозвіл на одруження мусив дати Папа Римський. Забігаючи трохи наперед, скажемо, що подружжя Олександрі та Богдана Ленких народило троє дітей: сина Лева-Ростислава і двох доньок — Софію та Наталію...

Польське місто Краків на той час було одним із найбільших центрів науки і культури, у ньому бурхливо виривало громадське й культурне життя. Оскільки у Кракові тоді проживало багато українських громадсько-політичних діячів, зокрема *Остан Луцький*, *Кирило Студинський*, *Кирило Трильовський*, *В'ячеслав Липинський*, туди часто приїжджали українські письменники *Василь Стефаник*, *Ольга Кобилянська*, *Михайло Коцюбинський*. Усі вони зустрічалися, обмінювалися поглядами про тодішню політичну ситуацію в Австрії, радилися, як вирішувати наболілі українські проблеми.

Тим часом Богдан Ленкий склав у Кракові так званий професорський іспит, став доцентом і, крім університету, ще викладав у гімназії на виділових курсах учителів народних шкіл. І писав свої літературні твори, про що трохи згодом.

Минав рік за роком, поки 1914 р. не вибухнула Перша світова війна. Почалася масова демобілізація австрійським урядом усіх чоловіків, які були здатні тримати в руках зброю. Покликали до війська й *Богдана Ленкого*, але замість фронту його відправили до Німеччини для проведення освітньо-культурної праці серед полонених українців, які служили у російській царській армії. З міркувань безпеки до Німеччини він перевіз і свою сім'ю.

Дуже втішно зустрів *Богдан Ленкий* звістку про проголошення в Києві Центральною Радою Української держави і відповідно організацію уряду Західно-Української Народної Республіки. І тяжко пережив, коли Велику Україну окупували більшовицькі полчища, а Галичину за допомогою військової сили приєднала Польща.

Початок 20 років ХХ ст. для *Богдана Ленкого* видався дуже нещасли-

вим, він часто хворів, жив у Берліні, співпрацював з українськими закордонними виданнями, зокрема з видавництвом "Українське Слово" і "Літопис". На той час його ім'я українського письменника стало шанованим і популярним, тому 1922 р. з нагоди 50-ліття посольство УНР у Берліні влаштувало *Богдану Лепкому* ювілейне свято. Ювіляра вітали українці Галичини, Великої України, свої привітання улюбленому письменнику надіслали українські громади з Америки та Канади.

У 1925 р. *Богдан Лепкий* повернувся до Кракова і продовжив свою викладацьку працю у Ягеллонському університеті, в якому студіювало багато української молоді, бо у Львівському університеті кафедру українознавства відкрили аж 1928 р. Тож *Богдан Лепкий* узяв українських студентів під свою опіку, а своє помешкання перетворив на амбасаду української культури. Водночас *Богдан Лепкий* плідно продовжував свою творчу працю в написанні поетичної лірики, прозових романів, повістей, оповідань, новел, публіцистичних творів, літературознавчих досліджень.

Як поет і прозаїк *Богдан Лепкий* виявив себе ще під час навчання у Бережанській гімназії, вже тоді складав вірші та писав невеличкі оповідання й новели. Не полишав пера і в роки навчання у Львівському університеті. Друкуватися почав з 1895 р. Тож наприкінці XIX — початку XX ст. почали виходити у світ одна за одною прозові та поетичні книжки *Богдана Лепкого*, зокрема прозові збірки: "З села" (1898 р.), "Оповідання", "Щаслива година" (1901), "В глухих куті", "Нова збірка" (1903), "В горах" (1904), "Кара", "По дорозі життя" (1905) поетичні збірки: "Стрічки", (1901), "Листки падають", "Осінь" (1902), "На чужині" (1904), "З глибин душі" (1905), "Над рікою" (1905), які були пройняті тугою і смутком; літературознавчі дослідження: "Василь Стефаник" (1903), "Начерк історії української літератури" (1904).

Великої снаги до творчої праці додавало літературне угруповання західноукраїнських письменників і митців "Молода Муза", засноване у Львові 1906 р. До "Молодої Музи" належало чимало письменників, художників, композиторів, зокрема: *В. Пачовський*, *П. Карманський*, *С. Чарницький*, *О. Луцький*, *С. Твердохліб*, *М. Яцків*, *О. Туринський*, *С. Людкевич*, *М. Рудницький* і *Б. Лепкий*. Молодомузівці видавали журнал "Світ".

До Першої світової війни і під час неї *Богдан Лепкий* ще видав такі ліричні збірки поезій: "Поезіє, розрадо одинока" (1908), "Для ідеї" (1911), "Тим, що полягли" (1916), "Доля" (1917), "Вибір віршів" (1921). З прозових — збірку оповідань "Кидая слова" (1911). Вищеназвані поетичні та прозові твори *Богдана Лепкого* видавалися у Коломиї та Львові, а пізніше у Кракові та Відні.

Вірші *Богдана Лепкого* вражають своєю тональністю, вони ніжні й ліричні, поет умів кількома словами глибоко проникнути в душу читача. А таке під силу тільки справжньому талантові. Його поезії прості й доступні для читача, сприймаються як народні пісні, відчувається, що кожен їхній рядок проситься бути покладеним на музику. Водночас забарвлені тугою, зажурую, переживанням. І в цьому нічого дивного немає. Поет не міг не бачити тяжкого становища галицького селянина, боляче відчував національну і соціальну несправедливість. Його манера письма — щира, хвилююча, тепла, з глибоким психологічним підтекстом. І скрізь на першому плані — покривджена людина. Разом з нею він переймається її болями, турботами, радощами та втіхою. Чільне місце в поетичній творчості посідає сільська тематика.

Страшним стогоном звучить антивоєнна лірика, в якій з *Лепким* за твердженням українського вченого і письменника з Варшави, одного з найавторитетніших лепкознавців *Миколи Сивіцького*, не може зрівнятися жоден поет України ані в Першій, ані в Другій світових війнах. В поемі "Бура", у циклах поезій "Ударте в дзвін", "Листки Катрусі", "В лазареті" відчутна експресія духу, публіцистичність роздумів, політичний символізм, філософське узагальнення. *Богдан Лепкий* піднімається до висоти такого трагізму, що кров холоде в жилах.

Нового розквіту талант *Богдана Лепкого* набрав після Першої світової війни. Якщо у довоєнній творчості переважала поетична лірика, густо пересипана смутком і тугою, то в 1920–1930 роках до поезії він звертається рідко, пише здебільшого прозові історичні твори, хоч його проза дуже співзвучна з поезією, лірикою, з властивими йому сумними відчуттями, але водночас усе більшої сили набувають патріотичні мотиви, які починають домінувати. І ще одна відмінність — письменник від малих попередніх прозових форм перейшов до великих, з невимовним натхненням узявся писати повісті й романи, хоч свою першу повість "Зламани крила" опублікував ще 1897 р. у журналі "Зоря".

Свої прозові твори, зокрема романи й повісті, письменник присвятив зображенню побутового життя та історичній тематиці. Це повість "Під тихий вечір" (1923р.), яку автор назвав повістю-казкою, присвятивши її українській інтелігенції. Хоч автор, на думку дослідника його творчості *Василя Лева*, яку той висловив у фундаментальній науковій праці "Богдан Лепкий (1872–1941) життя і творчість" (Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1976 р.), ще у тій повісті виявив себе ліриком та ідеалістом, але зумів надати їй і великої реальної вартості, правдиво змалювавши тогочасне життя галицької інтелігенції.

Дві наступні повісті — "Зірка" та "Веселка над пустирем" теж присвячені галицькій інтелігенції й духовенству. Події у повістях відбувалися після Першої світової війни. Зокрема, у повісті "Веселка над пустирем" (1929 р.) описані події, пов'язані з життям духовенства, які відбувалися на Надзбручанському Поділлі.

Значно цінніші повісті та романи *Богдана Лепкого*, написані на історичну тематику, які охоплюють княжі часи — "Вадим" (1930), "Каяла" (1935) і період Козаччини: "Сотниківна" (1931), "Кругіж" (1941), але особливе місце займають прозові твори, названі "Мазепіана": "Мотря" (1926), "Не вбивай" (1926), "Батурин" (1927), "Полтава" (1929), "З-під Полтави до Бендер" (видана після смерті автора у 1955 р.) Тій же тематиці присвячено оповідання "Орли" (1934). А заплановану повість "Войнаровський" письменник не встиг написати.

Розпочнемо з характеристики повістей, в яких змальовано давні події княжих часів Київської Русі. Повість "Вадим" описує епоху князювання *Святослава Завойовника* — 964–972 роки X-го століття. Повість "Каяла" автор присвятив героїзму княжих полків зі "Слова о полку Ігоревім", їхня клятва радше згинуть у боротьбі з кочівниками, ніж відступити з поля бою, до глибини душі захопила письменника.

Композиційна побудова названих історичних творів нескладна. Для *Лепкого* головне не кількість героїв, нагородження історичних подій, звивистість та закрученість сюжетних ліній, а ясність думки, психологічне обґрунтування характерів. Особливо в цьому аспекті споріднені повісті "Вадим" і "Каяла" — твори періоду Київської Русі.

Повість "Вадим" уперше побачила світ у 1930 р. Події вчинки її героїв пов'язані з підготовкою князя

Святослава до походу проти болгар. Манера письма повісті лаконічна, навіть скупа, небагато сказано про вчинки героїв, зате у ній чимало малюнків природи, досить колоритно показано життя не лише княжого оточення, а й простих людей, відтворено батальні сцени і героїчні подвиги княжих воїнів. У повісті не бракує гумору, жартівливих сцен, з любов'ю розповідається про народні обряди, вірування в язичницьких богів. Прозаїк максимально використав таку динамічну літературну форму як діалог героїв.

Повість допомагає читачеві збагнути значення нової християнської віри у державному та в духовному житті народу. Ось чому письменник зосереджує увагу на героїні твору — княгині *Ользі*, матері князя *Святослава*, яка однією з перших у Київській Русі прийняла християнство. Тому в повісті передусім зображено її духовний світ. Цікаво змальовано й образ князя *Святослава*, його невгамовну вдачу. Князь *Святослав* — буря, ураган, блискавка, грім. Всі помисли і мрії його — війни, походи, бої, січі з ворогом, перемоги над ним.

Дуже колоритна в повісті постать молодого воїна *Вадима*, на честь якого й названо прозовий твір. Образ *Вадима* не просто плід фантазії письменника, а має під собою цілком реальний ґрунт. У багатьох літописах, зокрема в *Іпатіївському* і *Львівському* зберігся переказ про молодого киянина, який своїм героїчним вчинком урятував своє місто від печенігів. Відомий російський скульптор позаминулого століття *Матвій Чижов* навіть створив присвячену йому скульптуру. Автор повісті блискуче використав літописні відомості про того хороброго юнака.

У повісті "Каяла" описано конкретний історичний факт — похід 1185 р. *Новгород-Сіверського князя Ігоря Святославовича* проти половців. Назва твору походить від назви річки, над якою відбулася вирішальна битва. Повість тісно перегукується з поемою "Слово о полку Ігоревім" та розповідями з *Іпатіївського літопису*: саме звідти автор черпав джерельну насагу для написання свого твору. Хоч похід проти половців закінчився невдачею, *Богдан Лепкий* з глибоким трепетом душі на сторінках своєї невеличкої повісті, котру деякі літературознавці називають оповіданням, зумів переконливо відтворити героїзм дружинників *новгородського князя Ігоря Святославовича* під час походу на половців навесні 1185 р. Так, цей похід був невдалий, військо князя *Ігоря* не змогло здолати ворога, але виявило таку хо-

робрість і звитягу, що її описав невідомий автор поеми "Слово про Ігорів похід" кінця XII ст.

Поема "Слово Про Ігорів похід" стала об'єктом багатьох українських історичних та літературознавчих дослідників, які намагалися відгадати ім'я її автора. Досліджував поему й *Богдан Лепкий*, він переклав її сучасною українською та польською мовами. До того ж, тема походу князя Ігоря стала сюжетом оповідання "Каяла". І його велика заслуга, що він одним із перших серед українських дослідників назвав автора поеми "Слово о полку Ігоревім" — сина *Галицько-Волинського князя Ярослава Осмомисла, Володимира*, який був учасником походу. Хоча *Володимир* в оповіданні "Каяла" діє під іменем *Данила*, зображення його, як писав у вступній статті до виданого у видавництві "Дніпро" 1991 р. двотомника творів *Богдана Лепкого* професор *Львівського Національного Університету Микола Ільницький*, художній твір дає право на таку зміну, — він у всьому іншому ідентифікується з історичною постаттю *Володимира*. Фактично думку *Богдана Лепкого* підтвердили в 1980-х роках письменник *С. Пушик* та історик *Л. Махновець*, одночасно висунувши гіпотезу, що автором поеми був княжич *Володимир*.

Другий цикл історичної прози письменника відтворює епоху *Козаччини*, зокрема повість "Сотниківна", в якій зображено часи гетьмана *Івана Виговського*, коли все нахабніше й нахабніше почали втручатися в українські справи московські правителі, чинячи на її землі безладдя, провокували ворожнечу і братовбивчі війни між козацькими полководцями, чого не могли терпіти українці, й через що не раз виникали збройні сутички між козацькими й московськими полками. Хоча у повісті й відсутні історичні персонажі, саме її історичне тло сумнозвісного періоду руїни визначає жанр повісті історичним. Власне, у повісті "Сотниківна" зображено перемогу козацького сотника *Шелеста* над московським військом.

Про поневолення України московськими завойовниками йдеться у повістях "Орли" і "Крутїж". Свавілья, сила кулака, жорстокість приниження гідності українського народу, перетворення його у своїх рабів — головні напрямки політики царизму на наших поневолених землях. Саме тоді відбулося обмеження автономії України, посилення феодально-кріпосницького гніту, ліквідація решток правових норм козацької старшини. У цих історичних повістях характерним є те, що

автор точно, навіть педантично описує історичні події, характеризує тодішніх політичних діячів, проявляє повну об'єктивність, з відповідальністю відтворює географічні назви.

... І все ж головне місце в прозаїчному доробку *Богдана Лепкого* займають повісті та романи, темою яких автор обрав період гетьманування *Івана Мазепи*, відомого українського політичного діяча, одного з найяскравіших постатей тогочасної Європи. На жаль, діяльність гетьмана *Мазепи* під тиском спочатку царських, а згодом радянських істориків, що звикли на свою користь фальшувати історію, через те, що він боровся за незалежність України від Росії, зображалася (певною мірою триває й досі) у кривому дзеркалі. Гетьмана звинувачували у зраді, обзивали найбрутальнішими і непристойними словами. Про величність історичної постаті гетьмана *Мазепи* у свій час писали такі видатні поети й письменники як *Дж. Г. Байрон*, *В. Гюго*, *О. Пушкін*, *К. Рилєєв*, *Ю. Словацький*, *Т. Шевченко*, *С. Руданський*, *В. Сосюра*.

Але найправдивіше відомості про *Івана Мазепу* першим в українській літературі відтворив *Богдан Лепкий* у своїй епопеї "Мазепіана", зокрема в історичних повістях і романах: трилогії "Мазепа", "Мотря", т. I і II), "Не вбивай", "Батури́н", "Полтава" (т. I), "Над Десною" (т. II), "Бої", "З-під Полтави до Бендер".

Названі літературні твори *Богдана Лепкого* про гетьмана *Івана Мазепу* заслужили особливої слави, Постать гетьмана і його доба усе творче життя хвилювали письменника, про нього писав ще на початку творчого шляху, оспівав його у багатьох поезіях: "Мазепа", "Батури́нські руїни", "Орлик". Відгукуючись з боєм у душі на безбожницьку анафему, яку за наказом царя *Петра I Івану Мазепі* оголосила православна церква, у вірші "Мазепа" у 1908 р. *Богдан Лепкий* писав:

І осквернили, і оплювали,
І по церквах скрізь проклинали
Старого гетьмана ...
Бо хотів Україну збудувати,
Підняти з гробу й обновили
Життям державним.

У 1914 р. письменник написав драму "Мотря", але під час Першої світової війни її рукопис загубився. Цикл прозових творів про гетьмана *Мазепу* побачив світ уже після війни. Перша повість "Мотря" у двох томах вийшла у 1926 р. Тоді ж з'явилася друга повість "Не вбивай", а ще через рік — повість "Батури́н". Названі повісті об'єдну-

ються у трилогію "Мазепа". Але трилогією *Богдан Лепкий* не обмежився. 1929 р. видав історичну повість у двох томах "Полтава", наполегливо писав повість "З-під Полтави до Бендер", яку після його смерті через 14 років у 1955 р. за океаном видав брат *Левко Лепкий*.

Фактично *Богдан Лепкий* написав сім прозових творів про гетьмана *Івана Мазепу*, об'єднані в епопею "Мазепіана", але на тому не думав зупинятися, виношував плани про нові літературні твори, в яких хотів зобразити знелюднену Україну після смерті *Івана Мазепи*, зокрема розпочав працю над повістю "Войнаровський", але смерть у 1941 р. перешкодила йому. І ще принагідно звернемо увагу читачів на один факт — письменник свої прозові твори про гетьмана *Мазепу* називає повістями, хоч вони за своєю жанровою композиційною побудовою, обсягом зображених подій і персонажів, багатогранністю викладу, переплетенням сюжетних ліній та колізій — не повісті, а романи.

Події у повістях та романах письменника про епоху гетьмана *Івана Мазепи* розгортаються на тлі драматичного періоду в історії України, який настав після смерті *Богдана Хмельницького* і Переяславської ради 1654 р. На першому плані творів образ державного мужа, українського патріота гетьмана *Івана Мазепи* і його політична діяльність у тяжких тогочасних умовах. Разом з тим, доба *Мазепи* характеризується розвитком духовної та матеріальної культури України.

У "Мазепіані" зображено різні епізоди і моменти з тогочасного суспільного життя в Україні. Скрізь панує неправда, підлість, ошуканство, ін-

триги, шпигунство, донощицтво, наклепи, брехня, перекупництво, намагання царських чиновників вирвати з-під впливу гетьмана козацьку старшину і використати її на цілковите знищення української державності. У творах змальовано цілу галерею персонажів, починаючи від гетьмана *Мазепи*, козацької старшини, українських міщан і закінчуючи царем *Петром I*, князем *Олександром Меншиковим*, московськими генералами та урядовцями.

Переконливо і психологічно обгрунтовано образ гетьмана *Івана Мазепи*. Опираючись на національно свідому козацьку старшину, балансує по лезу ножа над прірвою гетьман проводив свою, спрямовану на відрив України від Москви політику. Його розум, уміння орієнтуватися в обставині та природжена хитрість допомагали довго вести завуальовану дипломатичну гру з *Петром I* і князем *Меншиковим*, якого цар практично призначив правителем України. Гетьман змушений прикидатися, виявляти запопадливість, аби приспати пильність царських нишпорок. Інакше діяти не міг, бо серед козацької старшини бракувало згоди, єдності, братолюбства. Водночас подвійна політична гра підривала авторитет гетьмана серед людей, які не були утаємничені у справжні його наміри.

Крім суспільно-політичних та воєнних подій у "Мазепіані", зокрема у перших творах під назвою "Мотря", тепло, з любов'ю і трепетом автор змалював образ головної героїні Мотрі, наділивши її яскравими індивідуальними рисами. Мотря — невимовна красуня не лише зовні, але й своїм

багатим духовним світом. Кохання гетьмана і Мотрі пронизує червоною ниткою усю повість. Хоч кохання було взаємне, глибоке й самовіддане, але безперспективне і крім болю та туги, нестерпних переживань, нічого іншого принести не могло. Перепоною була не лише велика вікова різниця між закоханими, але й пряме релігійне табу — *Іван Мазепа* доводився Мотрі хрещеним батьком. Вороже до гетьмана поставилася мати Мотрі *Любов Хведорівна Кочубеїха*, яка мріяла повалити з гетьманського престолу *Мазепу* і заслати його у Сибір, їй навіть у сні ввижалося, що гетьманську булаву отримає її чоловік, генеральний суддя *Василь Леонтівич Кочубей*. Така ж хвороблива надія переслідувала й самого *Кочубея*, бо він разом з полковником *Іскрою* наважився донести цареві про наміри *Мазепи* підняти проти нього повстання. Зрада закінчилася трагічно і для *Кочубея*, і для *Іскри*: цар *Петро I* їм не повірив, засудив їх до смертної кари і змусив гетьмана виконати вирок, хоч той з огляду, що генеральний суддя, батько Мотрі, хотів його простити і помилувати. Але суворий наказ царя позбавити його життя не дозволив гетьману виявити милосердя.

У наступних творах "Мазепіані" "Не вбивай", "Батурин", "Полтава", "З-під Полтави до Бендер" зображено національно-визвольну боротьбу гетьмана *Мазепи* і його вірної козацької старшини. Довелося їм пережити різні воєнні події — і перемоги, і поразки, тож розуміння, що своїми силами з ворогом не справитись, змусило гетьмана, наслідуючи приклад *Богдана Хмельницького*, шукати собі союзника, який би допоміг здолати в Україні навалу царя *Петра I*. Таким союзником і стала Швеція на чолі з королем *Карлом XII*. І хоч на перших порах козацьке військо разом зі шведами завдали кілька відчутних поразок, але події 1708-1709 років закінчилися для союзників невдало. Вирішальну битву під Полтавою було програно.

Хотів би принагідно привести свою думку щодо доби *Мазепи*. Хоча гетьман *Іван Мазепа* не зміг визволити Україну від московського поневолення, в історії нашого народу він залишився славним гетьманом і великим діячем української державності, він твердо стояв на ґрунті державності й соборності українських земель, об'єднання Гетьманщини, Правобережжя, Запоріжжя і Слобожанщини у складі міцної автократичної гетьманської влади у самостійній державі європейського типу зі збереженням традиційної системи козацького устрою.

У царині внутрішньої політики *Мазепа* підніс на високий шабель українське господарство, дбав про розвиток національної науки, освіти й культури, будував Божі храми, був щедрим меценатом церковних споруд у Києві, Чернігові, Переяславі у стилі бароко, дбав про історію України, розвиток літератури, мистецтва. Ім'я гетьмана *Івана Мазепи* в українській історіографії залишилося символом великого патріота-державника, а часи його гетьманування слушно названо добою Мазепинського ренесансу..

Дев'ять років (1930-1939) життя *Богдана Лепкого* було пов'язане з селом Черче, що неподалік Рогатина на Івано-Франківщині. Тут у місцевому живці (курорті) директорував його брат *Левко Лепкий*, і *Богдан Лепкий* мав можливість протягом 1930-1939 рр. проводити разом із сім'єю літо, лікуватися, писати літературні твори. Черченський період життя та творчості письменника якоюсь мірою виявився завершальним, бо після від'їзду в 1939 році до Кракова через два роки життя *Богдана Лепкого* обірвалося. За власним його висловом він у Черчі прожив немало щасливих днів. Поряд були дружина Олександра, дочки Софія та Наталія, син Лев-Ростислав, брат *Левко*, ще один брат *Микола* приїжджав зі Станіслава, часто гостювали у нього сестри і швагри, рідні та близькі люди. У живці *Б. Лепкий* мав можливість зустрічатися з багатьма українськими громадсько-політичними діячами, письменниками, журналістами, артистами, музикантами, художниками, які з'їжджалися до Черча не тільки з Галичини, але й із-за кордону. У Черчі *Б. Лепкий* почував себе бадьорим і прашездатним.

У 1932 р. *Богдану Лепкому* виповнювалося 60 років і з тієї нагоди українська громадськість на зібранні між собою кошти збудувала у Черчі, на території санаторію двоповерхову віллу, назвали її "Богданівкою" і подарували ювіляру.

У віллі письменник проводив літо протягом 1933-1939 рр. Оскільки *Богдан Лепкий* на той час набув великої шани й популярності, по містах та селах Галичини на честь ювіляра проводили святкові академії, на яких з рефератами виступали письменники, політики, просвітянські активісти. Вони відбулися у Львові, Станіславові та Рівному, Кракові, Бережанах, Рогатині та в Черчі.

Під час святкування ювілею *Богдан Лепкий* отримав багато листовних поздоровлень, його вітали державні та громадські установи, лідери українських політичних партій, професори, студенти, учні. Свої вітальні телеграми надіслали працівники бібліотеки ім. Симона Петлюри в Парижі, Митрополит *Андрей Шептицький*, колишній гетьман України *Павло Скоропадський*, головний отаман УНР в екзилі *Андрій Лвицький*, голова Ради Міністрів *В'ячеслав Прокопович*. Разом з грамотою уряд УНР вручив ювілярові перстень, що колись належав *Івану Мазепі*. У грамоті зазначалося: "Ваше 60-ліття припадає на 300 років народин великого попередника нашого *Івана Мазепи*, якого прапор Ви і у Вашій трилогії так високо підняли дороговказом для всього нашого народу у це люте время".

І справді, такий збіг двох ювілеїв — 300-річчя уродин гетьмана *Івана Мазепи* і 60-річчя письменника *Богдана Лепкого*, який першим у нашій літературі так правдиво і всесторонньо змалював його образ, виявилось Божою волею.

З того часу, як *Богдан Лепкий* поселився в "Богданівці", його вілла стала своєрідною академією української культури в Галичині. Щоліта в ній зустрічалися видатні політичні та громадські діячі, митці, письменники, журналісти. У гострих дискусіях зачіпалися проблеми тодішньої політичної ситуації на Великій Україні та Галичині. Тому польська поліція постійно тримала на оці віллу "Богданівку". Доказ — поліцейське донесення до Станіславського воєводства, що у віллі

професора Краківського університету збираються різні небезпечні люди.

Історія вілли "Богданівка" така ж драматична, як і господаря, письменника *Богдана Лепкого*. За радянських часів, у 1983 р., хоч будинок дуже був потрібний санаторію, у ньому розміщалися стоматологічний і рентгенкабінети, але віллу "Богданівку" з ідеологічних мотивів зруйнували. З тих же причин розкопали і залили водою півострівець на березі озера, на якому було споруджене джерело мінеральної води "Льоня", назване в честь директора санаторію *Левка Лепкого*, якого всі кликали "Льоньо".

З приходом у вересні 1939 р. Червоної армії, родина Лепких виїхала до Кракова, де 21 липня 1941 р. *Богдан Лепкий* помер. Поховали його в Кракові на Раковецькому цвинтарі.

Ще кілька слів про віллу "Богданівка". З проголошенням незалежності України кілька разів робилися спроби її відбудувати, але через різні об'єктивні та суб'єктивні причини справа з місця не зрушилася. Лише кілька років тому завдяки допомозі академіка НАН України, головного редактора журналу "Світогляд" *Ярослава Яцківа*, який родом з Рогатинщини і часто приїжджає у Черченський санаторій лікуватися та на відпочинок, нарешті можна бути впевненим, що віллу "Богданівку" усе-таки відбудують. Уже зроблено проект відбудови вілли, створено комітет на чолі з головним лікарем санаторію *Михайлом Падучаком* і Наглядову раду, головою якої обрано *Ярослава Яцківа*. У відбудованій віллі "Богданівка" заплановано створити музей, присвячений *Богдану Лепкому*.

*Роман Коритко,
член Національної спілки
письменників України,
лауреат Всеукраїнської
літературної премії ім. братів
Богдана та Левка Лепких,
м. Львів*

Література

1. **Лев В.** Богдан Лепкий. — Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1976.
2. **Гльницький М.** Найпопулярніша постать на Галицькому ґрунті // Вступна стаття до творів Б.Лепкого, т.1. — К. Дніпро, 1991.
3. **Білик-Лиса Н.** Богдан Лепкий. Штрихи до політичного портрету // Високе небо Богдана Лепкого, — Т. Джура, с. 107.
4. **Дирда Н.** Виплекані, виспівані поезії Богдана Лепкого. — Поезії, Т. Джура, 2005.
5. **Климишин М.** Лірика Богдана Лепкого // Мюнхен, 1948, Тернопіль, 2003.
6. **Коритко Р.** Богдан Лепкий. Крутіж // Вступна стаття. З когорти незаслужено забутих, — К: Веселка. 1992.
7. **Погребенник Ф.** Богдан Лепкий. Казки // Вступна стаття. Казковий світ Богдана Лепкого.— К: Веселка, 1991.
8. **Качкан В.** Коли зоря сходить у небо безсмертя // 3 епістолярної спадщини Богдана Лепкого, Львів, 2001.
9. **Смик Р.** В ім'я духовного розвою // Високе небо Богдана Лепкого, — Т. Джура, с.118